

О. М. Шаталович, І. В. Шаталович

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

НАУКОВА ТВОРЧИСТЬ МОВОЮ ПЛАТОНІВСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ЛЮБОВІ

E-mail: shatalovich_a@fsnmv.dnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-7388-9216

E-mail: shatalovich_i@fsnmv.dnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-8679-9228

Анотація. Статтю присвячено експлікації наукової творчості за допомогою ідей платонівської філософії любові. Методологія роботи спирається на компаративний підхід, метод аналогій та історико-філософську рефлексію. Науковий творчий процес у ході дослідження умовно розділили на три етапи: наявність суперечності, творчий пошук, теоретичне втілення. Перший етап наукового творчого процесу пов'язаний з виявленням суперечності між Поросом і Пенією (у термінах платонівського «Бенкету»), «різниця потенціалів» якого й народжує творчий ерос як дослідницький пошук. На другому етапі творчого наукового процесу ерос приваблює дослідника красою істини, яка надихає науковий пошук. Подібно до описаного Платоном образу Ероса науковець теж вічно шукає істинну красу і не може заспокоїтися, завжди ставить запитання й залишається незадоволеним. У пристрасному невідступному запитуванні він виходить за загально визнані межі, щоб наздогнати красу істини і в екстазі відкриття з'єднатися з абсолютним. На третьому етапі філософські міркування Платона про пригадування (анамнезис) і схоплювання істини Еросом можна порівняти з інкубацією та інтуїцією творчого наукового процесу. Як в першому, так і в другому випадку ми знаходимо подібні процеси евристичного впливу образу, народження результату в красі, досягнення суті через отождолення «різномірних» та естетичне задоволення, яке стимулює дослідника.

Ключові слова: креативність, дослідницький пошук, краса істини, ерос, анамнезис, діалектика.

O. M. Shatalovych, I. V. Shatalovych

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

SCIENTIFIC CREATIVITY IN THE LANGUAGE OF PLATO'S PHILOSOPHY OF LOVE

Abstract. Scientific creativity is a hot topic of research in modern scientific discourse. The versatile works of modern Ukrainian and foreign scientists confirm this thesis. The authors of the article develop this direction from the side of philosophical research and believe that turning to the heuristic potential of platonic philosophy, in particular the philosophy of love, is productive and appropriate. Plato touches on all the main issues in the field of creativity, which remain relevant to this day. The purpose of the article is to explicate scientific creativity using the ideas of Plato's philosophy of love. The methodology of the work includes a comparative approach, the method of analogies and historical and philosophical reflection. In the course of the study, the authors conditionally divide the scientific creative process into three stages: the presence of a contradiction, creative search, and theoretical implementation. The presence of a contradiction is the first stage of the scientific creative process. It is connected with the identification of a contradiction, which can be characterized in terms of Plato's dialogue «Symposium» as a contradiction between Poros and Penia. The potential difference between these opposites gives rise to a creative Eros that inspires research search. In the second stage of the creative scientific process, Eros attracts the researcher with the beauty of truth, which inspires scientific search, like the image of Eros described by Plato. The beauty of truth appeals to the scientist. He falls in love with her. The scientist is also looking for true beauty and cannot calm down, he always asks

questions and remains dissatisfied. The scientist passionately and relentlessly asks, he seeks and pursues the truth. He goes beyond the generally accepted framework to catch up with the truth and connect with the absolute in ecstasy. Investigating the third stage of the scientific creative process, the authors compare Plato's philosophical arguments about the Anamnesis and grasping of truth with the stages of incubation and intuition in the creative scientific process. The authors of the article note the similarity of platonic reasoning and the theory of creativity, namely: the heuristic influence of the visual image, the birth of the result in beauty, the achievement of essence through the identification of heterogeneous constituent elements and aesthetic pleasure, which stimulates the researcher. The « chaos «of facts, assumptions, and hypotheses becomes the» cosmos « of scientific formulas and theories through the embodiment of a beautiful image. The birth of a new identity supports this process. Truth, beauty, and proportionality merge to indistinguishability, creating harmony and pleasure.

Key words: scientific work, research search, beauty of truth, eros, anamnesis, dialectics.

Вступ. Різносторонні дослідження наукової творчості сучасними вітчизняними та закордонними авторами [4, с. 14–17] свідчать про актуальність цієї теми в сучасному науковому дискурсі. Розвиваючи цей напрям з боку філософських досліджень, продуктивним і доцільним, як на наш погляд, буде звернення до евристичного потенціалу платонівської філософії, зокрема філософії любові.

Платон у своєму розумінні любові, а саме любові-еросу, дає нам разючі прозріння у сфері творчості, торкаючись усіх її основних питань, які залишаються актуальними й донині. Як влучно підкреслював знавець античної спадщини О. Лосєв: «Платон вважав, що тільки любов до прекрасного відкриває очі на це прекрасне і що тільки знання, яке розуміють як любов, є знання справжнє. У своєму знанні, той хто знає, ніби бере шлюб з тим, що він знає, і від цього шлюбу виникає прекрасне потомство, яке іменується у людей науками і мистецтвами. Той, хто любить, – завжди геніальний, адже він відкриває в предметі своєї любові те, що приховано від будь-якого нелюба. Обиватель над ним сміється. Але це свідчить лише про бездарність обивателя. Творець у будь-якій сфері: в особистих відносинах, в науці, мистецтві, в суспільно-політичній діяльності – завжди є люблячим; тільки йому відкриті нові ідеї, які він хоче втілити в життя» [7, с. 70].

Слід зазначити, що серед сучасних досліджень філософії Платона, які у вітчизняній думці репрезентують такі автори, як: І. Беспалов, І. Загрійчук, А. Звягіна, В. Мацьків, В. Муляр, Е. Сабадаш, П. Содомора, В. Туренко, С. Шевцов, Н. Ярема та ін., запропонований вище аспект є недостатньо розробленим. Отже, **метою статті** є експлікація наукової творчості за допомогою ідей платонівської філософії любові.

Для аналізу умовно розподілимо науковий творчий процес на три етапи: наявність суперечності, творчий пошук, теоретичне втілення. Спочатку розглянемо перший етап, з якого відкривається діалектична суть наукової творчості – *наявність суперечності*. Саме з виявленої суперечності, із боротьби протилежностей, інакше кажучи, різниці потенціалів починає своє існування творча енергія еросу, що Платон яскраво персоналізує у «Бенкеті» через міф про народження Ероса від Пороса (багатства, мудрості) та Пенії (бідність і бажання).

Відповідно і науковий творчий процес також починається з протилежностей і суперечностей. Так, в основі теорії відносності та квантової механіки лежали суперечності (парадокси) ефіру і так звана катастрофа Релея-Джинса [8, с. 159]. Суперечність, що лежить в основі наукової творчості, може приймати різні форми. Узагальнюючи визначення дослідників [1; 8; 18], зазначимо такі її форми: суперечність між фактами і звичними уявленнями (старою теорією), між конкуруючими теоріями, між методом і об'єктом наукового дослідження, між технічною потребою (необхідністю) і технічною можливістю, а в найширшому сенсі – суперечність між суб'єктом і об'єктом.

Отже, перший етап творчого наукового процесу пов'язаний з виявленням суперечності між Поросом (умовним «гносеологічним багатством») і Пенією (умовною «гносеологічною бідністю»), «різниця потенціалів» якої й народжує творчий ерос як дослідницький пошук та сміливий вихід за ustaleni наукові рамки.

Розглянемо *другий етап – творчий пошук*. Згідно з Платоном («Бенкет», 204b; «Федр», 249d), ерос є прагненням до прекрасного. Саме прекрасне спонукає ерос до сходження, прорізає в душі крила й людина, яка бачить тутешню красу, згадує красу справжню, що кличе її. Невипадково Платон у діалозі «Кратил» (416 b-c) зіставляє прекрасне (грец. *calon*) з дієсловом називати, кликати, закликати (*caloun*).

Відповідну кореляцію спостерігаємо і у природознавстві ХХ століття, в якому прагнення до краси стає одним з основних евристичних принципів. Наприклад, у П. Дірака зустрічаємо міркування про «жагу» математичної краси [11, с. 102–104]. І це не тільки слова, якщо згадати історію відкриття позитрона, яке П. Дірак здійснив «на кінчику пера», внаслідок пошуку математично красивих рівнянь. Також і В. Гейзенберг, повторюючи давніший девіз «*Pulchritudo splendor veritatis*» («Краса – сяйво істини»), вбачав надійний критерій істинності в інтелектуальній красі теорії, в її логічно ясній єдності, що охоплює простим принципом нескінченне різноманіття явищ [3, с. 275].

Виділимо чотири властивості, притаманні як науковому творчому пошуку, так і розумінню еросу у філософії Платона, а саме: пристрасність, запитливість, невідступність, екстатичність.

По-перше, ерос є не звичайне прагнення, а прагнення пристрасне, що найбільше відкриває суть самого цього поняття. Ерос – це запал і завзятість («Бенкет», 206b). Ця пристрасність притаманна і творчому пошуку сучасної науки. Шукати істину необхідно саме пристрасно. Як підкреслює М. Вебер, наукове дослідження супроводжує пристрасне запитування [2, с. 131].

По-друге, Ерос у вченні Платона постає як пристрасний запитувач і діалектик, а мистецтво діалектики пов'язано з умінням ставити запитання й відповідати на них (Кратил, 390 с). Аналогічно також і у творчому науковому пошуку, запитування – це найперший супутник дослідника. Так, Н. Бор, аргументуючи, чому така невелика країна, як Данія стала центром нових досліджень у фізиці, зізнавався, що вони не боялися запитувати та ставити навіть безглузді запитання. Академік А. Мігдал підкреслює, що наукове дослідження починається з допитливості [8, с. 60–61].

По-третє, характерна властивість Ероса, що проявляється і в творчому пошуку – невідступність та наполегливе переслідування. Осягнення істини у Платона часто описується в термінах полювання, а сам Ерос порівнюється з «майстерним ловцем» («Бенкет», 203d), який, так би мовити, полює, атакує, невідступно переслідує істину, і в кінцевому підсумку, схоплює її, щоб опанувати її. Невипадково і Сократ, головним мистецтвом якого є еротика («Бенкет», 177e), переслідує діалектику «крок у крок», немов би вишукуючи її по слідах, і намагається наздогнати її, щоб опанувати мудрістю. В сучасній науці також можна навести безліч прикладів, коли тривала наполегливість у творчому пошуку завершувалася тріумфальним успіхом (як відомо, Ф. Кекуле понад 10 років невідступно шукав ключ до таємниці бензольного кільця). Як пише А. Мігдал: «якщо наважитися піти до кінця болісним шляхом сумнівів, незліченних перевірок, помилок і несподіваних осяянь, в кінці, на вершині, як нагорода виникне істина, стократ прекрасніша від найгарнішої здогадки» [8, с. 3].

Такий стан науковця влучно характеризує А. Шумілін: «творча проблема стає центром свідомої діяльності творця, предметом постійного роздуму, домінантою всіх розумових процесів» [18, с. 135]. Така захопленість зазвичай і ототожнюється з любов'ю або закоханістю. Як зазначав К. Поппер, досліднику необхідно «закохатися» в проблему, присвятити себе її вирішенню, «поки інша гарніша проблема не захопить його» [13, с. 26].

По-четверте, науковій творчості також притаманна екстатичність. За свідченням А. Мігдала, такий стан крайньої захопленості наближається навіть до психічного розладу, до стану екстазу (чи натхнення), «коли свідомість і підсвідомість змішуються, коли свідоме мислення триває уві сні, а підсвідоме наяву» [8, с. 87]. Недарма і Платон відносив ерос до шаленості, до четвертого виду божественної манії («Федр», 249 d-e).

Отже, на другому етапі творчого наукового процесу, ерос приваблює дослідника красою істини, яка надихає науковий пошук. Подібно до описаного Платоном образу

Ероса, науковець теж вічно шукає істинну красу і не може заспокоїтися, завжди ставить запитання і залишається незадоволеним. У пристрасному невідступному запитанні він виходить за загально визнані межі, щоб наздогнати красу істини і в екстазі відкриття з'єднатися з абсолютним.

Розглянемо *третій етап – теоретичне втілення*. На цьому етапі процес наукової творчості як виявлення суперечності, творчий пошук і переслідування істини доходить у своєму розвитку до деякого таємничого моменту, коли його натиск уже не приносить результату і навіть заходить у глухий кут. Наступний за цим період у теорії творчості називається інкубацією. Це деяке «креативне забування» [19], що передує творчому осяянню, коли дослідник припиняє на якийсь час (можливо і тривалий) свідомий пошук рішення і той як деяка «переробка інформації» переходить у «підсвідомість» [9, с. 101; 18, с. 113–116]. Що відбувається у «підсвідомості» в період інкубації – загадка, яку краще пояснити словами платонівської філософії про анамнезис: душа в цей момент пригадує істину. Це зумовлює її схоплювання у творчій інтуїції, осяяння, інсайт, які мають властивості раптовості виникнення, прямого споглядання суті речей, самоочевидності та незалежності від системи доказів [18, с. 113]. Так, А. Пуанкаре розповідає про себе, що зазвичай після напруженої, але невдалої розумової роботи через якийсь час йому зовсім за інших обставин приходили несподівані одкровення-рішення з ознаками стислості, раптовості та безпосередньої впевненості в істинності, що й підтверджувалося при подальшій перевірці [12, с. 404–408].

Варто зазначити, що як інкубація з інтуїцією в сучасній творчості, так і анамнезис у Платона не прийдуть на «порожнє місце». З одного боку, необхідно пристрасне, захоплене прагнення істини, але з іншого – досягнення істини не підвладні повністю нашим розумовим зусиллям. Це Платон влучно зображує в діалозі «Бенкет», де характеризує Ероса як бродячого філософа, який, з одного боку, нав'язливий, а з іншого – з'являється, коли ти його не чекаєш, раптово й непрохано. Аналогічну думку висловлює М. Вебер: «раптова здогадка не замінює праці. З іншого боку, праця не може замінити або примусово викликати до життя таку здогадку. Але здогадка з'являється тоді, коли це завгодно їй, а не коли це завгодно нам» [2, с. 131]. Як показує історія науки, осяяння наздоганяють дослідника в найнесподіваніших ситуаціях. Наприклад, Архімеда – у ванній кімнаті, Ньютона – під яблуною, Пуанкаре – на підніжжі омнібуса, Менделєєва – навіть уві сні.

На етапі теоретичного втілення виділимо три властивості, які притаманні як науковому творчому процесу, так і розумінню еросу у філософії Платона, а саме: образність, ототожнення й задоволення.

По-перше, схоплювання істини, як і інтуїтивне осяяння нерозривно пов'язане з впливом образу. Адже саме знання в грецькій мові розуміється як знання на основі бачення, «оптичне знання», і стародавні греки могли робити рівноцінну заміну словами знаю і бачу [6, с. 92]. Не випадково і термін «ейдос» у давньогрецькій мові навіть семантично пов'язує пізнання з образністю. І скрізь, де Платон описує царство ідей, найбільш яскравою є образність. І навіть там, де у Платона мова йде про ідею краси, як такої, яка постане «не у вигляді якоїсь особи, рук або іншої частини тіла, не у вигляді якоїсь мови або знання, не в чомусь іншому, будь то тварина, Земля, небо або ще що-небудь, а сама по собі» («Бенкет», 211 a-b), все одно присутній образ «моря краси» («Бенкет», 210 d).

Образ має велике значення для творчого процесу, перетворюючи «хаос» у «космос». Можна сказати, що підсвідомість дослідника містить «хаос» ідей, фактів, гіпотез, накопичений творчим пошуком. Для того щоб цей «хаос» став «космосом», необхідно вторгнення в нього образу. Класичний приклад з історії науки – відкриття бензолного кільця Ф. Кекуле. До цього відкриття структури бензолу малювалися у вигляді лінійних ланцюгів. Ф. Кекуле понад десять років бився над проблемою структури бензолу і весь час зазнавав невдачі. У знаменний день відкриття він задрімав перед камином і побачив сон: ланцюжки атомів постали перед ним у вигляді змій, раптом одна змія вхопила свій власний хвіст – і бензолне кільце було відкрито! Як зазначає А. Юревич, зорові

образи – це «основна мова творчого мислення» [19]. Так, для А. Ейнштейна образи годинника і ліфта, що падає, зіграли вирішальну роль при створенні теорії відносності, а для І. Павлова модель нервової системи прийняла вигляд телефонної станції.

Вплив образності на наукову творчість пов'язаний також з питанням оформлення творчого доробку через прекрасне. Ерос, схоплюючи істину й опановуючи її, прагне народити саме у прекрасному («Бенкет», 206e). Недарма Платон назвав прекрасне «Мойрою» та «Ліфією» будь-якого народження («Бенкет», 206 d). Перша краса – та, що закликає, друга – та, що оформлює й визначає долю народженого.

Тобто прекрасне має значний вплив не тільки на стадії наукового пошуку, але й на стадії теоретичного втілення. На думку П. Дірака: «якщо рівняння фізики негарні з математичної точки зору, то це означає, що вони недосконалі і що теорія неповноцінна й потребує поліпшення. Бувають випадки, коли математичній красі слід надавати перевагу (хоча б тимчасово) перед узгодженням з експериментом» [11, с. 104]. Як зазначає дослідник І. Коніков, прагнення до прекрасного не тільки відображається в оформленні математичних формул і наукових теорій (в їх впорядкованості, витонченості, гармонійності), але й має вплив на сам науковий пошук і на зміст наукових відкриттів, бо саме краса є індикатором цінності результатів і стимулом наукового пошуку [5].

По-друге, характерною властивістю Еросу у вченні Платона є ототожнення. Як зазначає О. Лосєв, від Поросу і Пенії народжується Ерос, який уже не є ні Пенія, ні Порос, але те, в чому обидва вони ототожнилися. Отже, «безсмертне і смертне, вічне й тимчасове, ідеальне багатство і реальна убогість, знання й чуттєвість, гарне й потворне об'єдналися тут в одне цілісне життя, в одне сукупне породження, в один самостійний результат, в одну тотожність» [6, с. 405–406].

Ідею ототожнення, аналогічну платонівській, зустрічаємо в міркуваннях академіка А. Мігдала, який саму науку характеризує як істину, що помножена на сумнів [8, с. 10]. Що стосується результатів наукової творчості, тут теж можна зазначити наявність злиття різнорідних явищ. Так, формула тяжіння А. Ейнштейна пов'язує радіус кривини простору зі щільністю матерії, а теорія відносності – тяжіння й поширення світла. У ширшому трактуванні це проявляється в корпускулярно-хвильовому дуалізмі світла й елементарних частинок.

По-третє, характерною властивістю теоретичного втілення є задоволення супутнє йому. Як зазначає Платон, душа, що захоплена Еросом, милується відблисками істинної краси й отримує найсолодше задоволення («Федр», 252 a). Проте Платона не влаштовують які-небудь задоволення. Він виділяє справжні, незмішані задоволення, критеріями яких є міра і пропорційність, до яких належать перш за все геометричні форми, гарні фарби, прекрасні кольори. До справжніх задовольень Платон відносить і задоволення від заняття науками («Філеб», 52 a). Немов би вторячи Платону, пише А. Пуанкаре: «вчений вивчає природу не тому, що це корисно; він досліджує її тому, що це приносить йому насолоду, а це дає йому насолоду тому, що природа прекрасна» [12, с. 378]. Як зазначає дослідник І. Коніков [5], вчені, відчуваючи насолоду від своєї творчості, підкреслюють такі пізнавально-естетичні якості, як упорядкованість теоретичних конструкцій і пропорційність їх складників, їх логічну узгодженість, послідовність й обґрунтованість, їх красу і гармонійність.

Отже, інкубацію та інтуїцію третього етапу творчого наукового процесу можна порівняти з філософськими міркуваннями Платона про пригадування (анамнезис) і схоплювання істини Еросом. Як в одному, так і в іншому випадку ми знаходимо подібні процеси евристичного впливу образу, народження результату в красі, досягнення суті через ототожнення «різнорідного» та естетичне задоволення, яке стимулює дослідника.

Завершуючи статтю, зупинимось ще на одній загальнішій аналогії. Як відомо, на нижчих щаблях платонівських сходів до ідеї Блага, які давньогрецький філософ обмірковує в «Бенкеті», творчий потенціал еросу реалізується в дітонародженні, вище – у «духовній вагітності» творців мистецтва і науки, ще вище – у державній діяльності, а на самій вершині пошукача очікує безсмертя через об'єднання з прекрасним самим по собі. Відповідно і науковець на кожному щаблі творчого пошуку переходить від вирішення нижчого до вирішення вищого завдання, від емпіричного до теоретичного

рівня, а далі від метатеоретичного до загальнофілософського рівня, на якому геніальні науковці набувають «безсмертя» в історико-науковому просторі.

Висновки. Розглянуто три етапи творчого наукового процесу: наявність суперечності, творчий пошук, теоретичне втілення. Саме з виявленої суперечності, з боротьби протилежностей, інакше кажучи, «різниці потенціалів», починає своє існування творча енергія еросу в науковому дослідженні. З'ясовано, що такі важливі складники творчого втілення, як інкубація та інтуїція аналогічно платонівському анамнезису не приходять на «порожнє місце», потребуючи пристрасного захоплення, але й не повністю підвладні нашим розумовим зусиллям. Виділено властивості, що притаманні як розумінню еросу у філософії Платона, так і науковій творчості, а саме: пристрасність, запитливість, невідступність, екстатичність (на етапі творчого пошуку) та образність, ототожнення й задоволення (на етапі теоретичного втілення).

Експлікуючи наукову творчість у термінах платонівської філософії любові зазначимо таке. Існує певний розрив між істиною і дослідником, між Поросом-багатством (істиною, мудрістю, думкою, знанням) і Пенією-бідністю (незнанням, потребою, почуттями), між науково-технічною можливістю й науково-технічною необхідністю. Це роз'єднання протилежностей породжує між ними тяжіння, прагнення, ерос. З боку істини воно виявляється в тому, що її краса закликає науковця-дослідника. З боку дослідника – в тому, що, побачивши відблиски прекрасної істини, дослідник закохується в неї, крила у його душі прорізаються і спрямовують його до пошуку істини. Науковець пристрасно запитує, шукає, переслідує її. Творчий ерос спонукає його до переслідування істини. Він жадібно кличе істину, невідступно шукає її до тих пір, поки, наздоганяючи, з'єднується з нею. Цьому сприяє пригадування й осяяння, коли «хаос» фактів, припущень, гіпотез через втілення прекрасного образу стає «космосом» наукових формул і теорій, народжується нова тотожність, у якій до нерозрізненості зливається істина, краса, сумірність, що породжує гармонію і задоволення.

REFERENCES

1. *Belozercev, V. I.* (1975). *Tehnicheskoe tvorcestvo* [Technical creativity]. Ulyanovsk (in Russian).
2. *Veber, M.* (1991). *Nauka kak prizvanie i professija* [Science as a vocation and profession]. In *Samosoznanie Evropejskoj kul'tury XX veka. Mysliteli i pisateli Zapada o meste kul'tury v sovremennom obshchestve* [Self-awareness of the European culture of the XX century. Thinkers and writers of the West about the place of culture in modern society]. R. A. Gal'ceva (Ed.). Moscow: Izdatel'stvo politicheskoy literatury, 130–149 (in Russian).
3. *Gejzenberg, V.* (1987). *Shagi za gorizont: sbornik statej* [Steps beyond the horizon: collection of articles]. A. V. Ahutin (Ed.). Moscow: Progress (in Russian).
4. *Karivets, I.* (2020). *Elementy, vydy ta naslidky naukovoї tvorchosti. Peredmova do ukrainskoho perekladu statti Jana Lukasevycha «Tvorchist u nauci»* [Elements, types and consequences of scientific creativity. Preface to the Ukrainian translation of Jan Lukasevich's article «Creativity in science»]. *Humanitarian vision*, 6 (2), 40–42 (in Ukrainian).
5. *Konikov, I. A.* (1996). *Jesteticheskij fenomen nauki* [Aesthetic phenomenon of science]. *Jesteticheskaja kul'tura* [Aesthetic culture]. I. A. Konikov (Ed.). Moscow, IFRAN Publ. (in Russian).
6. *Losev, A. F.* (1993). *Ocherki antichnogo simvolizma i mifologii* [Essays on Ancient Symbolism and Mythology]. Moscow: Mysl' (in Russian).
7. *Losev, A. F.* (1968) *Zhiznennyj i tvorcheskij put' Platona* [Plato's life and creative path]. In *Platon. Sochinenija* [Essays] (Vol. 1). A. F. Losev, V. F. Asmus (Ed.). Moscow: Mysl', 5–74 (in Russian).
8. *Migdal, A. B.* (1983). *Poiski istiny* [The Search for Truth]. Moscow: Molodaja gvardija (in Russian).
9. *Nikitin, E. P.* (1988). *Otkrytie i obosnovanie* [Discovery and justification]. Moscow: Mysl' (in Russian).
10. *Platon* (1968–1972). *Sochinenija* [Essays] (Vol. 1–3). A. F. Losev, V. F. Asmus (Ed.). Moscow: Mysl' (in Russian).
11. *Pol' Dirak i fizika XX veka (sbornik nauchnyh trudov)* [Paul Dirac and physics of the XX century (collection of scientific papers)] (1990). B. Kozhevnikov (Ed.). Moscow: Nauka (in Russian).

12. *Puankare, A.* (1990). O nauke [About science]. L. S. Pontrjagin (Ed.). Moscow: Nauka (in Russian).
13. *Popper, K.* (1990). A World of Propensities. Bristol.
14. *Raj H.* (2021). Scientific Creativity: A Review of Researches. In *European Academic Research*, IV(2), 1122–1138.
15. *Rothenberg, A.* (2015). Flight From Wonder: An Investigation of Scientific Creativity. Oxford, UK: Oxford University Press.
16. *Starovoit, I. Y.* (2018). Teoretyko-metodolohichni osnovy naukovoï tvorchości [Theoretical and methodological foundations of scientific creativity]. In Aktualni problemy psihologii: Zbirnyk naukovykh prac Instytutu psihologii imeni H. S. Kostjuka. *Zahalna psihologhija. Istorychna psihologhija. Etnichna psihologhiia*, 9 (11), 325–335 (in Ukrainian).
17. *Shemaieva, H.* (2016). Naukova tvorčist u kulturologii i mistectvoznavstvi: fundamentalnii pidhid [Scientific creativity in cultural studies and art history: a fundamental approach]. In *Visnik Knizhkovoi palati*, 12, 18–19 (in Ukrainian).
18. *Shumilin A. T.* (1989). Problemy teorii tvorčestva [Problems of the theory of creativity]. Moscow: Vysshaja shkola (in Russian).
19. *Yurevich, A. V.* (1999). Psihologicheskie mehanizmy nauchnogo myshlenija [Psychological mechanisms of scientific thinking]. In *Grani nauchnogo tvorčestva* [Facets of scientific creativity]. A. S. Maidanov (Ed.). Moscow: IFRAN, 79–113 (in Russian).

Received 12.02.2023

Received in revised form 17.03.2023

Accepted 24.03.2023

DOI: 10.15421/272310

UDC 165

О. В. Родний

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІЛОСОФІЇ І ЛІТЕРАТУРИ

E-mail: olegrodlit@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2362-1483

Researcher ID: U-1513–2017

Анотація. Філософія має справу з певними дуже складними питаннями, пов’язаними з життям і досвідом людини. В усі часи художня література – засіб осмислення дійсності. Цей факт передбачає постійну увагу дослідників до її гносеологічних можливостей. Філософський дискурс передбачає також і літературний дискурс. Метою статті є окреслення основних проблем взаємин літератури та філософії на сучасному етапі розвитку гуманітарної науки. Методологія роботи заснована на взаємодії компаративного аналізу та історико-філософській рефлексії. Опис основних результатів. Показано, що наукові, мистецькі та філософські взаємозв’язки, їхня залежність і взаємне зближення є симптомом сучасного стану культури. Філософія формує не просто знання про світ, вона формує знання людських смислів. Існує низка наукових досліджень, які презентують позитивний досвід вивчення літератури в її взаємодії з іншими духовними аспектами суспільства. Крім того, творчість М. Бахтіна, С. Аверінцева заклала основу взаємозв’язку літератури та філософії. Визначено, що під впливом процесів суспільного життя сформувалася тенденція зближення різних галузей гуманітарних наук, завдяки чому художня література набула нового статусу. На цей час онтологічний аспект взаємодії філософії та літератури не втрачає своєї цінності.

Ключові слова: мислення, творчість, раціональний дискурс, парадигма, співвідношення, концепції.